

BİTKİLERİN KÜLTÜREL ÇAĞRIŞIMLARI

Doç. Dr. Nilgün GÜNEROĞLU¹
Arş. Gör. Elif KAYA ŞAHİN²
Peyzaj Mimarı Elif AKTÜRK³

Özet

Kültür, toplumların geçmişten günümüze birikimlerinden oluşan, gelenek, görenek, inanış, bilim ve sanat etkinlikleri ile şekillenen her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütünüdür. Coğrafik yapı, iklimsel etkenler, dini inanışlar, dil toplumların kendi kültürlerini şekillendirmesine ve bunun sonucunda da dünya üzerinde kültürel farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. İnsanlığın var oluşunda önemli bir yeri olan bitkilerin bu kültürel farklılıklar içinde insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. İnsanlar ve hayvanların temel besin kaynağı olan bitkiler ilaç yapımından, havanın temizlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesine kadar önemli yararlar sağlarlar. Bunların yanı sıra kutsal kitaplarda cennet tasvirlerinde bazı bitki türlerinin kullanılması bu bitkilere olan düşünceleri farklı boyutlara taşımıştır. Örneğin; hayat ağacı genellikle toplumlarda yaratılışın kaynağı, yaşam-ölüm, bereket, şifa ve ölümsüzlüğü sembolize etmek kullanılan bir ağaçtır. Bu ağacın maddi varlığından ziyade taşıdığı anlam ve temsil ettiği düşünce önemlidir. Dini olarak yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünü içeren üç alemi birbirine bağlar ve cinsi toplumdan topluma değişir. Bitkilerin insanlar için oldukça önemli olan bu değerleri farklı kültür ve coğrafyalarda bir ifade aracı olmuş, sembolik düşüncelerin ve anlamların dile getirilmesinde kullanılmıştır. Bu nedenlerle bu çalışmanın amacı geçmişten günümüze kadar bitkilerin, farklı kültürler ve Türklerde sembol değerler olarak kullanımı ve bu bitkilerin günümüz dünyasında peyzaj uygulamalarındaki işlevselliklerinde bu sembolik değerlerine önem verilip verilmediği araştırılmıştır. Sonuç olarak sembolik değere sahip bitkilerin farklı kültürlerde de olsa hala önemli olduğu ve bugünkü kentlerde yapılan bitkisel tasarımlarında sahip oldukları sembolik değerleri yansıtmak üzere kullanıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler Bitki Türleri, Kültür, İnanış, Sembol, Bitkisel Tasarım

CULTURAL ASSOCIATIONS OF PLANTS

Abstract

Culture is a whole of all material and spiritual characteristics that include the historical experiences of the society and shaped by traditions, customs, beliefs, sciences and artistic activities. Geographical location, climatic factors, religious beliefs and language led the societies to shape their own culture and, as a result, emergence of different cultures around the world. It is observed that plants that are significant in the existence of humankind are an integral part of human life despite these cultural differences. Plants, which are the main source of food for humans and animals, provide significant benefits including drug manufacturing, air purification and improvement of the environment. Furthermore, the use of certain plant species in the descriptions of paradise in holy books extended the views about these plants to different dimensions. For example, the tree of life is often used to symbolize the source of genesis, life and death, fertility, healing and immortality. The meaning of this tree and the concept it represents is of importance. It connects the three religious realms, including the underground, the earth and the sky, and its gender changes among the societies. These values of plants, which are very important for human beings, have been used as means of expression in different cultures and geographical areas and used to express symbolic ideas and meanings. Based on the abovementioned reasons, the present study aimed to investigate the symbolic use of plants in different cultures and Turkish culture in a historical perspective and whether these symbolic values possess any significance in the functionality of these plants in today's landscaping applications. In conclusion, it was observed that symbolic plants are still significant, albeit in different cultures, and are utilized meticulously in modern urban plant designs to reflect the symbolic values they possess.

Keywords: Plant Species, Culture, Belief, Symbol, Plant Design

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author, Karadeniz Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE, nayhan@ktu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0825-0405

² Karadeniz Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE, kaya_elif@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5740-8854

³ Karadeniz Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE, e.l.turkum@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4054-0867

GİRİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmeler, modern yaşam ve küreselleşmeye rağmen kültür önemini kaybetmemiş aksine özlenen tekrar yaşatılması istenen değerler topluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların gelenek-göreneklere, inanışları ile şekillenen kültür dünyanın farklı yerlerinden farklı coğrafik yapılar, iklimsel özelliklere göre değişim göstermektedir. İnsanoğlu sahip olduğu duygular, düşünceler, inanışlar gibi kültürel değerleri korumak ve gelecek nesillere aktarmak ister. Kültür, toplumlara şekil verir, onlarla özdeşleşerek onlara kimlik kazandırır ve onları birbirinden ayırır. Bu nedenle dünya üzerinde birçok farklı kültürle karşılaşmaktadır. Bu kültürel farklılıklar içinde insanlığın var oluşunda önemli bir yeri olan bitkilerin yeri oldukça önemlidir.

Bitkiler insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Geçmişten günümüze temel besin kaynağı olmalarının yanı sıra, ilaç ve eşya yapımında, barınmada, havanın temizlenmesinde ve çevrenin korunmasında oldukça fazla kullanılmaktadırlar. Bu ihtiyaçların yanı sıra bitkilerin sahip oldukları manevi değerler ile insanları etkiledikleri ve bu değerlere göre kutsal sayıldıkları görülmektedir. Kutsal kitaplarda cennet tasvirlerinde bazı bitki türlerinin kullanılması bu bitkilere olan düşünceleri farklı boyutlara taşımaktadır.

Özellikle ağaçlar geçmişten günümüze birçok toplum için sembolik anlam taşıyan birçok inanişe sahiptir. Fiziksel olarak ağaç, tek gövdeli en az 5 metre boylanabilen, yaprak, çiçek, dal, gövde ve meyve gibi elemanlardan oluşan, kökleriyle topraktan beslenen odunsu bir bitkidir (Mamikoğlu, 2007). Sembolik olarak ise ağaçların doğurganlığı, bereketi, yaşam ve ölümü sembolize etmesi, yeraltı, yerüzü ve gökyüzü ile tabir edilen üç alemleri birleştirmesi onların kutsal olarak nitelendirilmesini neden olur (Gürsoy, 2012; Ağaç ve Sakarya, 2015). Kışın yapraklarını dökmeleri, ilkbaharda yeniden yeşermeleri kendilerini yenilemeleri ağaçların ruhları olduğu fikrini doğurmuş ve onları ilahlaştırmıştır (Bars, 2014). Bu şekilde ağaçlar farklı kültür ve coğrafyalarda bir ifade aracı olmuş zaman içinde özel nitelikler kazanarak düşüncelerin ve inanışların sembolü olarak kullanılmıştır (Arslan, 2014). İnanışlar ağaçların hayat ağacı, evren ağacı, kozmik ağaç gibi isimlerle anılmasına neden olmuştur. Farklı kültürlerde hayat ağacını temsil eden birçok ağaç olmasına rağmen ağacın türü toplumdan topluma değişmektedir. İnsanların yaşantıları ve buldukları coğrafik konumları hayat ağacı olan ağaç türlerinin farklılaşmasında en önemli etkenlerden biridir.

Bunların yanı sıra ağaçlar sadece canlı bitkisel elemanlar olarak değil resim, heykel gibi sanat dallarında kullanılan elemanlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle peyzaj tasarımlarının canlı materyali olan ağaçlar buldukları coğrafyanın kültürel yapısını yansıtan en önemli öğelerdir. Kentlerin kültürel yapısına şekil veren ağaçlar kentlere kimlik kazandırmakta ve buldukları kentlerle birebir özdeşleşmektedir.

Peyzaj tasarımlarında ağaçların farklı birliktelikleri ile mekan oluşturulabilir. Tekil ağaçlar renk, doku ve form gibi özellikleri ile kullanıldıkları mekanlarda odak oluştururlar. Tarihi değeri olan ağaçlar ise anıt ağaç olarak değerlendirilerek oturma, dinleme gibi etkinliklere olanak sunarlar. Tarihi alanlarda kullanılan ağaçlar kültürel değerle özdeşleşerek birlik ve bütünlük oluşturur. Yol ağaçlandırmalarında da kullanılan ağaçlar kent kimliğinin algılandığı en belirgin alanlardır. Bu alanlarda kullanılan ağaçlar belirgin form ve ölçüleri ile algılanabilirliği en etkili elemanlardır (Pak, 2009). Yol ağaçlandırmalarında kentlerle özdeşleşen buldukları bölgenin çevresel özelliklerine adapte olmuş doğal türler kullanılır. Kent girişlerinde kullanıcıları karşılayarak kentin kültürünü yansıtmada başlangıç oluştururlar. Yol ağaçlandırmaları kadar bu ağaçlandırmalarda kullanılan türler oldukça önemlidir. Bunların yanı sıra ağaçların gruplar halinde kullanılmalarının buldukları mekanlardaki etkisi daha çok artar. Özellikle yüksekte dallanan bitkilerin birarada kullanımı ile alt mekanlar yaratılarak etkili gruplar oluşturulur. Kent parklarında karşımıza çıkan bu kullanımlar kent kültürünün yaşatıldığı en etkili alanlardır. Bu nedenlerle kentsel alanlarda kültürel değeri olan sembolleşmiş ağaç türlerinin kullanımları oldukça önemlidir.

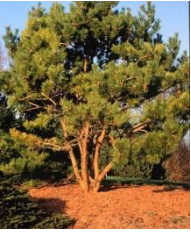

Bu çalışmada geçmişten günümüze bitkilerin özellikle ağaçların farklı kültürel değerleri ve sembolik özellikleri araştırılmıştır. Günümüz dünyasında peyzaj tasarımlarında kültürel değeri ön planda olan

ağaç türlerinin kullanımları ve işlevsel özellikleri incelenmiştir. Özellikler geçmişi uzun yıllar öncesine dayanan Japon, Hint, Türk ve Yunan medeniyetlerinde farklı türde ağaçların sahip oldukları morfolojik ve kültürel özellikleri belirlenmiştir.

Japon Kültürü

Japon bahçesi bitkisel tasarımlarında doğallık ön plandadır. Japon kültüründe öne çıkan kutsal ağaçlar Tablo 1’de verilmiştir. Genellikle herdemyeşil bitkilerin hakim olduğu bahçelerde renkler ender fakat etkili bitki türlerinden seçilerek kullanılır. Herdemyeşil bitkiler bahçenin sürekli yeşil olmasını sağlayarak huzuru çağrıştırır. Yaprğını döken bitkilerde ise çiçek ve yaprak renklerinin yanısıra kaligrafik özellikler aranır. Bu bahçelerin vazgeçilmez ağaç türü çamlardır. Çam ağaçları dayanıklı oldukları için uzun ömürlülüğü sembolize eder. Japon bahçe tasarımlarında *Pinus densiflora* (Japon kırmızı çamı) dişi ve *Pinus thunbergii* (Japon siyah çamı) erkeği temsil etmek için kullanılır (Altınçekiç, 2016). *Ginkgo biloba* (Japon mabet ağacı) çok eski bir geçmişe sahip olduğu için Japonlar için kutsal bir ağaç olarak görülür. Bu bahçelerde her zaman görebileceğimiz erik ve kiraz ağaçları baharın müjdesidir. *Prunus serrulata* 'Kiku Shidare - Sakura' ağaçları japon kültüründe samuraylar ile özdeşleştirilir. Ağacı çiçeklerinin ihtişamlı ve kısa ömürlü oluşu samurayların hayatına benzetilir. *Prunus* sp. türlerinin çiçeklenme zamanı festivallerle kutlanarak hayatın güzelliklerinin yanısıra beklenmedik bir anda ölümün olabileceğini hatırlatılır. *Salix babylonica* da Japon bahçelerinde su kenarlarında kullanılır. Söğüt ağacının bir ruhu olduğuna inanılır ve bu nedenle kutsal sayılırlar.

Tablo 1. Japon kültürel bitkileri ve özellikleri (URL-1, URL-2, URL-3, URL-4, URL-5)

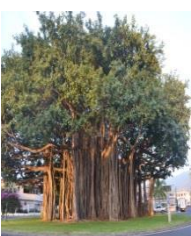
Resim	Tür adı	Türkçe adı	Boy/m	Formu	Renk	Yapraklanma özelliği	Sembolik anlamı
	<i>Pinus densiflora</i>	Japon Kırmızı Çamı	25	Dağınık	Yeşil	Herdemyeşil	Dişi cinsiyeti
	<i>Pinus thunbergii</i>	Japon Siyah Çamı	30	Piramit	Yeşil	Herdemyeşil	Erkek cinsiyeti
	<i>Ginkgo biloba</i>	Mabet Ağacı	20	Konik	Sarı	Yaprak döken	Çok eski zamanları

	<i>Prunus serrulata</i> 'Kiku Shidare- Sakura'	Süs Kirazı	10	Şemsiye	Pembe	Yaprak döken	Samurayların kısa yaşamını
	<i>Salix babylonica</i>	Salkım Söğüt	15	Sarkık	Yeşil	Yaprak döken	Ruhların yaşam yerini

Hint Kültürü

Hindistan bahçelerinde bitkilere saygı gösterilmiş, kutsal değerler yüklenmiş ve tanrılaştırılmıştır. Hint kültürünün başlıca kutsal ağaçları Tablo 2’de verilmiştir. Banyan ağacı olarak bilinen *Ficus bengalensis* orman görünümüne tek bir ağaçtır. Ana gövdesi kurduğunda diğer gövdeleri üzerinde çok uzun yaşayabilen bir ağaç olduğu için ölümsüzlüğü sembolize eder. Hindistanın efsanelerinde önemli bir yeri vardır. Bu ağacın altında toplandığı ve önemli kararların alındığı bilinmektedir. Bu nedenle ağacın kesilmesine ve zarar verilmesine izin verilmez. *Ficus religiosa* ağacı Hindistanda mutluluk, şans ve huzuru sembolize eder. Bonsai yapımında kullanılan bu kutsal ağaç saksıda evlerde de yetiştirilebilir. *Aegle marmelos* ağacı ise şifalı bir bitkidir. Meyve, tohum, ağaç kabuğu, yaprağı ve kökleri tedavi edici özellikleri ile alternatif tıpta kullanılmaktadır. Bel ağacı, üçlü yapıdaki yaprakları ve bu parçanın herbirinin bir tanrıyı sembolize etmesi nedeni ile Hindistanda tapınakların çevresinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Hindistanlılar oldukça önemli olan tanrı Şiva’nın da bu ağacın altında yaşadığı inancı bu ağacı kutsallaştırmıştır (Ergun vd., 2014). *Couroupita guianensis* gülle benzeren büyük ağır meyvelerinden dolayı gülle ağacı olarak bilinir. Gülle ağacının yaprak, çiçek, meyve ve dalları birçok hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır, bu nedenle tıbbi değeri oldukça fazladır (Gousia vd., 2013). Hindistanda 3000 yıllık bir geçmişi olan bu ağaç Budist geleneğine göre kutsal bir ağaç olarak bilinir ve tapınaklarda oldukça fazla yetiştirilmektedir. Budizm ve Hinduizm inanışlarında ilah Naga’yı betimleyen oldukça gösterişli çiçekleri bulunmaktadır. *Saraca asoca* Hintlilerin en efsanevi ve kutsal ağacıdır. Budizmin kurucu Hint filozofu Gautama Siddhartha’nın (c.563-483 B.C.) bu ağacın altında doğduğuna inanılır (Pradhan vd. 2009). Birçok hastalığın tedavisinde kullanılan ağaç özellikle kadın hastalıkları ve gençleştirici etkileri ile ön plana çıkmaktadır (Nyen vd., 2017).

Tablo 2. Hint kültürel bitkileri ve özellikleri (URL-6, URL-7, URL-8, URL-9, URL-10)

Resim	Tür adı	Türkçe adı	Boyut/m	Formu	Renk	Yapraklanma özelliği	Sembolik anlamı
	<i>Ficus benghalensis</i>	Banyan ağacı Bengal Kauçuğu	20-30	Yuvarlak	Yeşil	Herdemyeşil	Ölümsüzlüğü

	<i>Ficus religiosa</i>	Kutsal Hintinciri	20	Yuvarlak	Yeşil	Herdemyeşil	Huzur ve mutluluğu
	<i>Aegle marmelos</i>	Bel	15	Dağınık	Beyaz	Yaprak döken	Tanrı'yı
	<i>Couroupita guianensis</i>	Gülle Ağacı	20	Şemsiye	Pembe	Herdemyeşil	Tanrı'yı
	<i>Saraca asoca</i>	Asoka Ağacı	10	Yuvarlak	Kırmızı	Herdemyeşil	Tanrı'yı

Türk Kültürü

Türk bahçeleri İslam dinini kabul edilmesiyle Cennet tasvir edilecek şekilde düşünülmüştür. Türk kültürünün başlıca kutsal ağaçları Tablo 3'de verilmiştir. Doğallığı ve yaşam mekanı olmayı ön planda tutan bahçelerde ağaçlar gruplar halinde değil daha çok soliter olarak kullanılmıştır. Geniş yapraklı ağaçların tercih edildiği bahçelerde informal oluşumlar gözlemlenmektedir. *Platanus sp.* geniş yaprakları, boyu ve tepe tacı kutsal bir ağaç olarak kabul edilir. Uzun ömürlü çınar ağaçlarının geçmiş ile gelecek arasında bir ilişki kurduğuna inanılır (Şahin ve Erol, 2009). Uzun yaşamın ve gücün simgesi olan çınar ağaçlarının Osmanlı devleti için oldukça önemli olduğu bu nedenle cami avluları gibi dini mekanlarda kullanıldığı görülmektedir. Çınar ağaçlarının yanısıra Servi ağaçları da kutsal ağaçlardır. Formlarının göğe yönelmesi tanrıya ulaşmayı sembolize ederken, cami minaresini anımsatması nedeni ile ölümü çağrıştırır ve mezarlıklarda oldukça fazla kullanılır. Türk kültüründeki önemli ağaçlar arasında olan *Betula sp.* bulunduğu mekanlarda insanlara dinlendirici ve iyileştirici etkiler sunar. Beyaz gövdeli huş ağaçlarının iyi ruhların yeryüzüne ulaşmasını sağladığına inanılır. Ayrıca huş ağaçlarının altında yapılan duaların kolayca kabul edildiği inancı yaygındır. Kayın ağaçlarının kabuğunun kolay soyulup şekil alması çadır, sepet, çanta yapımında kullanılmasına olanak sağlamıştır. Dalları ise yay ve ok yapımında değerlendirilmiştir. Kayın ağacının külünün ise ilaç yapımında kullanılması ona kutsal ağaçlar sıralamasında yer vermiştir. Eski dilde kayın kadın demektir bu nedenle bu ağaç kadınlı özdeşleştirilmiştir. Kayın ağacı gövdesinde bulunan sütü nedeniyle doğuran ve besleyen anayı sembolize eder. *Pinus* ağaçları ise herdemyeşil olmaları nedeni ile ölümsüzlüğü sembolize eder. Özellikle karaçamlar çocuğu olmayan annelerin çocukları olması için dua ettikleri bir mekan olarak kullanılmıştır (Özarslan, 2003).

Tablo 3. Türk kültürel bitkileri ve özellikleri (URL-11, URL-12, URL-13, URL-14, URL-15)

Resim	Tür adı	Türkçe adı	Boy/m	Formu	Renk	Yapraklanma özelliği	Sembolik anlamı
	<i>Platanus</i> sp.	Çınar Ağacı	30-50	Yuvarlak	Yeşil	Yaprak döken	Uzun ömürlülüğü ve gücü
	<i>Betula</i> sp.	Huş Ağacı	10-15	Oval	Yeşil	Yaprak döken	Duaların yerine ulaşmasını
	<i>Fagus</i> sp.	Kayın Ağacı	20-30	Konik	Yeşil	Yaprak döken	Kadını
	<i>Pinus</i> sp.	Çam Ağacı	15-20	Piramit	Yeşil	Herdemyeşil	Çocuk sahibi olmayı
	<i>Cupressus</i> sp.	Servi Ağacı	15-20	Sütun	Yeşil	Herdemyeşil	Tanıya ulaşmayı ve ölümlü

Yunan Kültürü

Yunan kültüründe ağaçların ruhu olduğuna inanılmış ve tanrılarla özdeşleştirilmiştir. Bu nedenlerle tapınakların etrafında yoğun olarak ağaçlar kullanılmıştır. Tapınakların etrafına dikilen ağaçlar rekreasyonel alanları olarak değerlendirilmiş ve günümüz kentlerinde önemli mekanlardan olan kent parkı olgusu Yunan kültürü ile şekillenmiştir. *Laurus nobilis*, defne ağacı Yunan kültüründe güneş tanrısı Apollo'nun sembolüdür. Zaferin simgesi olan defne herdemyeşil olmasından dolayı ölümsüzlüğü de sembolize eder. Barışı simgeleyen ve tanrıça Athena'nın sembolü olan zeytin, Yunan kültüründe sayısız faydalarından dolayı kutsal bir varlık olarak kabul edilmiştir (Küçükkömürler, 2011). İncir ağaçları ise verimliliğin sembolüdür. Aşk tanrısı Venüs ve tanrı Dionisos için kullanılır. Meşe ağacına Yunan kültüründe Zeus'un kutsal ağacı olarak değer verilmektedir. Ağacın

yapraklarının rüzgarda çıkardığı sesin Zeus'un sesi olduğuna inanılmış ve rahipler bu sesi yorumlamışlardır. Ayrıca dayanıklı ve uzun ömürlü olan meşe ağacı gücün sembolü olarak kullanılmıştır (Smardz, 1979). Tanrıça Venüs'ün işareti olan *Myrtus communis* aşkı sembolize eder. Mersin ağaçları cennet bahçesi tasvirlerinde oldukça ön planda kullanılmaktadır. Yunan kültürünün başlıca kutsal ağaçları ve bu ağaçların özellikleri Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Yunan kültürel bitkileri ve özellikleri (URL-16, URL-17, URL-18, URL-19, URL-20)

Resim	Tür adı	Türkçe adı	Boy/m	Formu	Renk	Yapraklanma özelliği	Sembolik anlamı
	<i>Laurus nobilis</i>	Defne	8-10	Konik	Yeşil	Herdemyeşil	Zaferi ve ölümsüzlüğü
	<i>Olea sp.</i>	Zeytin	10-12	Yuvarlak	Gri	Herdemyeşil	Barışı
	<i>Quercus sp.</i>	Meşe Ağacı	30	Yuvarlak	Yeşil	Herdemyeşil	Dayanıklılık ve gücü
	<i>Myrtus communis</i>	Mersin Ağacı Murt	3-4	Şemsiye	Beyaz	Herdemyeşil	Cennet bahçelerini
	<i>Ficus sp.</i>	İncir Ağacı	8-10	Dağınık	Yeşil	Yaprak dökken	Verimliliği

Sembolik Ağaçların Peyzaj Kullanım Alanları

Günümüzde bitkilerin kentsel alanlarda kullanımına önem verilmektedir. Özellikle buldukları bölgenin ekolojik koşullarında yaşayabilen doğal türlerin kullanımı yapılan peyzaj çalışmalarında dikkat edilen çalışmalar arasındadır. Doğal türlerin kullanımı projenin başlangıç aşamasında kolay temin edilebilmesi açısından maliyeti azalttığı gibi proje sonunda ve ilerleyen süre içindeki ekolojik

koşullara kolay adapte olması ile bakım masraflarını da azaltmaktadır. Bunların yanısıra doğal bitkiler içinde buldukları kültürle şekillenen geçmişten günümüze sembolik anlam taşıyan bazı ağaç türleri bulunmaktadır. Bu türlerin günümüzde de bu sembolik özellikleri ile bilindiği ve peyzaj çalışmalarında kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Japon kültürünün vazgeçilmez ağaçları *Pinus densiflora* ve *Pinus thunbergii* sembolik anlamları ile halen peyzaj düzenlemelerinde özellikle Japon bahçesi tasarımlarında oldukça ön plandadır. *Ginkgo biloba* ve *Prunus serrulata* 'Kiku Shidare – Sakura da etkili sonbahar ve ilkbahar renklemeleri ile yine kentsel tasarımlarda yol ağaçlandırmaları ve nehir kenarlarında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. *Salix babylonica*'nın kent parklarında su kenarlarında kullanıldığı görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Japon Ağaçlarının Peyzaj Kullanım Alanları (URL-21, URL-22, URL-23, URL-24)

Hint kültürünün en önemli sembolik ağaçları olan *Ficus bengalensis* ve *Ficus religiosa* geniş tepe taçlarına sahip olmaları nedeni ile genellikle büyük parklarda oturma alanlarında kullanılmaktadır. *Couroupita guianensis*'in meyveleri büyük ve sert kabukludur. Bu nedenle insanları yaralayabileceğinden dolayı genellikle araç yolu kenarlarında kullanıldığı gözlemlenmektedir. Çiçek güzelliği ile tanrıları sembolize eden bu ağaç estetik görüntülerin oluşturulmasını sağlamaktadır. *Aegle marmelos* ve *Saraca asoca* ise şifa özelliği ile çokça tercih edilen ağaç türleridir. Bu ağaçların ise genellikle konut bahçelerinde yarar sağlayan bitkiler olarak halen kullanıldığı gözlemlenmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Hint Ağaçlarının Peyzaj Kullanım Alanları (URL-25, URL-26, URL-27, URL-28)

Türk kültüründe uzun ömürlülüğü sembolize eden *Platanus* sp. soliter olarak kullanılan bir gölge ağacıdır. Genellikle oturma mekanlarında kullanılan çınarlar geçmişin izlerinin yansıtan geleneksel

ağaçlardır. Kayın ağaçları düzgün gövdeleri ve sonbahar renklemeleri ile kentsel tasarımlarda parklarda ve yol ağaçlandırmalarında kullanılmaktadır. *Betula* sp. ise sahip oldukları beyaz gövdeleri ile yapraklarını döktüklerinde dahi etkili peyzajlar oluştururlar. Bu nedenle kentlerde parklarda ve cadde bitkilendirmelerinde değerlendirilirler. Sembolik anlamlarından daha çok günümüz koşulları gereği kuraklığa ve verimsiz topraklara toleranslı olan çam ağaçları ise genellikle gölge ağacı ve yol tasarımlarında kullanılırlar. *Cupressus* sp. geçmişteki gibi mezarlıklarda yoğun olarak bulunmaktadır. Bunların yanısıra kentsel alanlarda güçlü kökleri ve dayanıklılıkları ile rüzgar ve görüntü perdesi olarak değerlendirilirler (Şekil 3).

Şekil 3. Türk Ağaçlarının Peyzaj Kullanım Alanları (URL-29, URL-30, URL-31, URL-32)

Yunan kültüründe zaferin sembolü olan defne ağaçları kentsel alanlarda herdem yeşil olmaları ve budanabilmeleri nedeni ile park ve bahçelerde, yol kenarlarında sınır bitkisi olarak yoğun bir şekilde kullanılmakta ve halen sembolik anlamı ile değer görmektedir. Yine aynı şekilde *Olea* sp. de barışı sembolü olarak günümüz kentlerde özellikle grimsi renginden dolayı peyzaj çalışmalarında özenle kullanılmaktadır. *Myrtus communis* ve *Ficus* sp. meyveleri nedeni ile genellikle konut bahçelerinde bulunmaktadır. Zeus'un ağacı olan meşeler ise dayanıklılıkları ile kentsel alanlarda parklarda yoğun olarak görülmektedir.

Şekil 4. Yunan Ağaçlarının Peyzaj Kullanım Alanları (URL-33, URL-34, URL-35, URL-36)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz dünyasında modern yaşam günden güne kültürel değerlerin önemini azaltmaktadır. Şimdilerde alışık olduğumuz bizlere olağan gelen her türlü doğal öge geçmişte yaşayan topluluklar

için kültürel açıdan oldukça önemli olmuştur. İnançlar mitolojik hikayelere dönüştürülmüş, farklı sanat dalları ile özdeşleştirilmiştir. Özellikle ağaçların ruhları olduğuna inanılmış ve farklı ağaç türleri farklı tanrıları sembolize etmek için kullanılmıştır. Bunların yanısıra ağaçların kök, gövde ve dal yapıları ile farklı alemleri birleştirdikleri, dayanıklı yapıları ile ölümsüzlüğü, meyveleri ile bereketin simgesi olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Dünyada farklı ülkelerde farklı kültürlerle özdeşleşen bu şekilde birçok ağaç türü bulunmaktadır. Bu ağaçların sembolik özellikleri ile kullanımlarının geçmişten günümüze önemini kaybetmediği ve halen kültürler çağrışımları yansıttığı görülmektedir.

Kentler, geçmişten günümüze insanların birarada yaşamasını sağlayan, sosyal, siyasal ve kültürel bir yerleşim alanıdır. Hızlı yapılaşma ve modern hayat zaman içinde kentlerin değişime uğramasına ve birbirlerine benzemesine neden olmaktadır. Kültür ise insanoğlunun vağroluşundan bugüne ürettiği ve sonraki nesillere aktardığı maddi ve manevi özelliklerin tamamına denir. Kent kültürü geçmişin izleri ile şekillenmiş tarihsel olayların ve doğal öğelerin birleşimden oluşur. Bu öğeler kentlere kimlik kazandırarak, kentsel farklılıklarla ayırt edilebilirliği sağlar ve kentlerin sürekliliğini artırır. Kentlere kimlik kazandıran öğeler tarihsel yapılar olduğu gibi doğal çevrelerdir.

Kentlere kimlik kazandıran en önemli elemanlardan biri ağaçlardır. Kentsel tasarımlarda ağaçların kentlerin doğal türlerinden özellikle kentin kültürel yapısı ile özdeşleşen türlerden seçilmesi kentin karakter kazanması açısından önem verilmesi gereken konulardan biridir. Fakat günümüzde kentsel alanlarda kolay temin edilmesi nedenleri ile egzotik türlerin kullanımı oldukça artmaktadır. Oysaki kentsel alanlarda özellikle yol-caddelerde ve parklarda sembolik doğal ağaç türlerinin kullanımları ile kentlerin kimlikleri daha çok güçlenebilir. Bu nedenlerle kentlerde yapılacak bitkisel tasarımlarda öncelikle kentin bulunduğu alanın doğal türlerine ait envanter çalışması yapılmalıdır. Korunması gereken türler belirlenmeli, ilerde yapılacak tasarımlarda bu bitki türlerinin kullanımı artırılmalı ve bu türlerin üretimi desteklenmelidir. Böylece kentlerde kimlik öğesi niteliğindeki bitki dokusunun korunması, kültürel değerlerin gelecek nesillere bırakılması için bitkisel tasarımlarda kültürleri sembolize eden ağaç türlerinin kullanımının artırılması sağlanmalıdır.

Bilgilendirme / Acknowledgement: Bu çalışma 1st International Congresses on New Horizons in Education and Social Science (ICES - 2018) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

AĞAÇ, S. M. S., & SAKARYA, M. (2015). HAYAT AĞACI SEMBOLİZMİ. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 1, 1-14.

ALTINÇEKİÇ, H. S. Ç. (2016). JAPON RUHUNDA BAHÇE YARATMAK. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 16(2).

ARSLAN, S. (2014). TÜRKLERDE AĞAÇ KÜLTÜ VE HAYAT AĞACI. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1.

BARS, M. E. (2014). TÜRK KÜLTÜRÜNDE AĞAÇ KÜLTÜ VE ŞOR KAHRAMANLIK DESTANLARINA YANSIMALARI. *The Journal Of Acedemic Social Science Studies*.

ERGUN, P. (2010). TÜRK KÜLTÜRÜNDE RUHLAR VE ORMAN KÜLTÜ. *Milli Folklor*, 87, 113-121.

ERGUN, M., OSMANOĞLU, A., ÖZBAY, N., & ÇAKİR, A. (2014). BEL (AEGLE MARMELOS (L.) CORR. SERR.) MEYVESİ. *Meyve Bilimi*, 1(2), 15-20.

GOUSIA, S. K., KUMAR, K. A., KUMAR, T. V., & LATHA, J. N. L. (2013). BIOLOGICAL ACTIVITIES AND MEDICINAL PROPERTIES OF COUROUPITA GUIANENSIS. *International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Science Research*, 3(4), 140-143.

GÜRSOY, Ü. (2012). TÜRK KÜLTÜRÜNDE AĞAÇ KÜLTÜ VE DUT AĞACI. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (61).

KÜÇÜKKÖMÜRLER, S. (2011). OLİVE İN CULTURE. *Pakistan Journal of Nutrition*, 10(2), 200-202.

NYEEM, M. A. B., HAQUE, M. S., HAQ, M. O., NURUZZAMAN, M., UDDİN, H., & ISLAM, B. R. (2017), ASHOKA (SARACA İNDİCA) AS WOMEN FRIENDLY PLANT: A REVIEW. *National Journal of Advanced Research*, 3(2); 3-7.

MAMIKOĞLU, N. G. (2007). TÜRKİYE’NİN AĞAÇLARI VE ÇALILARI, NTV yayınları, İstanbul, 727 sayfa.

ÖZARSLAN, M. (2003). TÜRK KÜLTÜRÜNDE AĞAÇ VE ORMAN KÜLTÜ. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(5), 94-102.

PAK, Z. C. (2009). PEYZAJ UNSURLARI OLARAK AĞAÇLARIN KENTSEL MEKAN KİMLİĞİNİN OLUŞUMUNA ETKİSİ (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü)

PRADHAN, P., JOSEPH, L., GUPTA, V., CHULET, R., ARYA, H., VERMA, R., & BAJPAI, A. (2009). SARACA ASOCA (ASHOKA): A REVIEW. *Journal of chemical and pharmaceutical research*, 1(1), 62-71.

SMARDZ, E. K. (1979). THE SACRED TREE İN ANCİENT GREEK RELİGİON, McMaster University, (Doctoral dissertation), Canada, 122 pp.

ŞAHİN, C. K., & EROL, U. E. (2009). TÜRK BAĞÇELERİNİN TASARIM ÖZELLİKLERİ. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 107-181.

URL-1, <http://www.hort.uconn.edu/plants/detail.php?pid=322>

URL-2,

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pinus_thunbergii_\(Japanese_Black_Pine\)_\(26532118401\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pinus_thunbergii_(Japanese_Black_Pine)_(26532118401).jpg)

URL-3, <https://plants.ces.ncsu.edu/plants/all/pinus-parviflora/>

URL-4, <https://www.pictokon.net/bilder/09-04-bildermaterial/zierkirschen-kleine-baeume-29-prunus-serrulata-kanzan-als-strassenbaum.html>

URL-5, <http://www.florini.ru/products/iva-vodopad-br-salix-vodopad/>

URL-6, <https://imgur.com/gallery/SYBi5>

URL-7, <https://www.hunker.com/12607566/how-to-germinate-a-ficus-religiosa>

URL-8, <http://sushlaventulip06.blogspot.com.tr/2013/03/stupendous-values-of-bael-tree.html>

URL-9, <http://www.pondpeeps.com/cannonball-tree-couroupita-guianensis/>

URL-10, <https://alchetron.com/Saraca-asoca>

URL-11,

https://www.bomengids.nl/pics/Gewone_plataan__Platanus_hybrida__London_planetree@platanushybrida@1@boomtree@img_1071.jpg

- URL-12, <https://greenleafnurseries.co.nz/product/betula-pendula-039-alba-039-pb28/>
- URL-13, <https://en.wiktionary.org/wiki/Fagus>
- URL-14, <http://dendro.cnre.vt.edu/dendrology/images/Pinus%20nigra/form1.jpg>
- URL-15, <https://selectree.calpoly.edu/tree-detail/cupressus-sempervirens>
- URL-16, <http://www.plantsrescue.com/tag/laurus-nobilis/>
- URL-17, http://www.plantsystematics.org/imgs/jdelaet/r/Oleaceae_Olea_europaea_17079.html
- URL-18, <https://www.intfarming.com/intfa-mese-tohumu-satisi>
- URL-19, <https://selectree.calpoly.edu/tree-detail/myrtus-communis>
- URL-20, <https://tr.pinterest.com/pin/372954412871978230/>
- URL-21, <https://wallpapercave.com/japanese-garden-wallpapers>
- URL-22, <https://gardenerdy.com/ginkgo-tree-facts>
- URL-23, <http://handsonkyoto.com/kyoto-cherry-blossom/>
- URL-24, <https://us-japanesegardens.com/tag/hoichi-kurusu/>
- URL-25, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Starr_010914-0084_Ficus_benghalensis.jpg
- URL-26, <http://www.floraofbangladesh.com/2016/04/ashoth-ficus-religiosa.html>
- URL-27, <https://indonesianplants.blogspot.com/2015/03/cannonball-tree-couroupita-guianensis.html>
- URL-28, <https://www.cnseed.org/aegle-marmelos-seed.html>
- URL-29, <http://www.bursadabugun.com/haber/inkaya-mahallesi-nde-bu-sorun-nasil-cozulecek-ozel-haber-292662.html>
- URL-30, http://www.wikiwand.com/tr/F%C4%B1st%C4%B1k_%C3%A7am%C4
- URL-31, <http://trabzonblog.com/2016/05/trabzonun-merkezi-meydan/>
- URL-32, <https://www.e-fidancim.com/Piramit-Kara-Servi-Tohumu-50-tohum,PR-5639.html>
- URL-33, <https://www.ebay.co.uk/itm/Sweet-Bay-Laurus-Nobilis-5-Seeds-Culinary-Herb-or-Topiary-/202243719261>
- URL-34, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Olea_europaea_group.jpg
- URL-35, <https://www.ebben.nl/en/treeebb/ficarica-ficus-carica/>
- URL-36, <https://davisla.wordpress.com/2015/09/18/quercus-texana/>